

"Ensamansvar och arvsynd - 11 problem och faror med nya lagen om nätpubliceringar"

Publicerad 2019-03-22 12:35

KRÖNIKA - av Nils Funcke, VD för Utgivarna och universitetsadjunkt i medierätt

Ensamansvaret är en grundbult i yttrandefrihetsgrundlagarna. Utgivare inte bara ska utan förväntas också ta ansvar för publiceringar.

Införandet av möjligheten för utgivare att undgå straffansvar eroderar grundlagen inifrån och tilltron till medierna. Svenska utgivare bör inte fega ur och använda möjligheten att undgå lagföring. Utmana JK och stå upp för principerna.

Sedan 1766 och tryckfrihetsförordningens införande har det i stort sett alltid varit tydligt vem eller vilka som bär ansvaret för en publicering. Ansvarssystemet och hur brott mot en långtgående frihet ska beivras har byggts ut och till sedan dess.

Ett väl fungerande, om än inte helt fullkomligt, system har utmejslats när praxis omsatts i bestämmelser i tryckfrihetsförordningen (TF) och yttrandefrihetsgrundlagen (YGL).

I dag finns särskilda ansvarskedjor i yttrandefrihetsgrundlagarna. Någon ska alltid kunna hållas ansvarig. Vad som ska lagföras finns i brottskatalogen och i TF respektive YGL anges när yttrandefrihetsbrott preskriberas.

För tryckta skrifter gäller sex eller tolv månader efter utgivningen och för webbpubliceringar inträder preskription sex månader efter att yttrandet tagits bort.

Att bryta upp och införa undantag i detta system kräver omsorg och noga överväganden. Det kännetecknade dessvärre inte det så kallade underrättelseförfarandet som infördes från årsskiftet. Lagstiftaren trodde sig ha löst frågan om att en utgivare skulle kunna slippa ta ansvar för publiceringsbeslut fattade av företrädare för artiklar äldre än ett år.

Systemet har kritiserats för att det skulle bli möjligt att straffritt under 14 dagar till exempel bedriva hets mot folkgrupp eller uppvigling. Men det är värre än så.

Underrättelseförfarandet löser inte grundproblemet. Istället skapas nya problem som riskerar att undergräva tilltron till regleringen och tilliten till medier som faller in under grundlagarna.

Först en kort bakgrund: I mars 2006 publicerar Dagens Nyheter en artikel om att grundaren till ett bolag varit inblandad i tre konkurser. Artikeln läggs samtidigt ut på tidningens webbplats.

När artikeln i papperstidningen är preskriberad väcker den utpekade enskilt åtal för förtal år 2013. Åtalet gäller publiceringen på webbplatsen och riktas mot den dåvarande utgivaren trots att hon inte var utgivare när artikeln publicerades.

Frågan om en utgivares ansvar för tidigare utgivares beslut om publicering har kommit att kallas "arvsynd".

Tingsrätten som handlade själva förtalsmålet hissade frågan om vem som skulle hållas ansvarig för publiceringen på webbplatsen vidare till Högsta Domstolen. Enligt HD har den dåvarande utgivaren ansvaret för innehållet i databasen "under den tid som hon var utgivare av denna även om informationen hade tillförts databasen före den tiden" (Ö 3507-12).

Justitierådet Göran Lambertz antecknade att han ansåg att preskriptionsreglerna borde ändras för att upprätthålla betydelsen av ensamansvaret. Enligt Lambertz borde preskriptionstiden börja löpa från offentliggörandet.

Mediegrundlagskommittén (SOU 2016:68) presenterar två alternativ till den gällande ordningen att preskription inträder sex månader efter att ett yttrande tagits bort.

Ett alternativ var att utforma preskriptionsreglerna på samma sätt som gäller för tryckta medier. Därmed skulle preskriptionstiden börja räknas från offentliggörandet och tolv månader framåt.

Det som blev kommitténs huvudförslag och som riksdagen kom att anta är att regler om preskription sex månader efter borttagandet skulle kompletteras med en bestämmelse om att utgivare under vissa förutsättningar ska undgå ansvar.

Det är tre bestämmelser i YGL, 6 kap. 6 – 8 §§, som reglerar hur en utgivare ska kunna slippa straffansvar.

Om utgivaren av en webbplats som faller in under YGL har underrättats av Justitiekanslern eller en målsägande om att databasen innehåller brottsliga yttranden kan utgivaren inte hållas ansvarig för informationen om han eller hon tar bort informationen inom 14 dagar från underrättelsen. En förutsättning är att yttrandet publicerades för mer än ett år sedan.

I tillämpningslagen (1991:1559) anges att en underrättelse tydligt och utförligt ska redogöra för vad som anses brottsligt och omständigheterna i övrigt för underrättelsen.

Även i de fall det inte utgår någon underrättelse kan utgivaren undgå straffansvar för äldre publiceringar. Från det att utgivaren delgetts en stämningsansökan för yttrandefrihetsbrott kan utgivaren undandra sig såväl skadestånds- som straffansvar om han eller hon tar bort informationen inom 14 dagar efter delgivningen.

De problem och faror som bestämmelserna för med sig är flera:

1. Frågan om arvsynd löses inte i grunden: Visserligen minskar antalet artiklar som en utgivare kan behöva ta ansvar för. Men en nyutträd utgivare har ansvaret för alla artiklar som publicerats det senaste året.

Med tanke på att antalet publiceringar på en webbplats på en lite större tidning kan omfatta flera hundra artiklar per dag blir det ändå en övermäktig uppgift att gå igenom och ta ansvaret för dessa från dag ett. Än mer omöjlig framstår uppgiften för den som är utgivare för tre eller fler titlar - något som i sig undergräver ensamansvarets betydelse och som dessvärre blivit vanligare de senaste åren.

Det finns sannolikt heller inte en utgivare som går igenom alla publiceringar i massmediets databas som han eller hon har ansvar för efter en lagändring.

2. Borttagande utesluter inte åtal: Den utgivare som plockar bort en artikel till exempel efter en fällning i PON men utan att det utgått en underrättelse kan trots det åtalas för publiceringen upp till sex månader efter borttagandet.

Det innebär att den "som sköter sig" kan åtalas medan den som låter en artikel ligga kvar får tillfälle att göra sig oåtkomlig för straff genom att efter underrättelse plocka bort den påtalade artikeln.

3. Risk för rädda utgivare och fegare journalistik: För tilltron till yttrandefrihetsregleringen är det direkt olämpligt att en utgivare kan undgå straffansvar för de publiceringar han eller hon de facto har fattat beslut om.

Till exempel skulle en utgivare som varit på sin post i fem år kunna komma undan ansvar för publiceringar som han eller hon beslutade om för mer än ett år sedan. Bekvämt men oansvarigt.

4. Utgivare drar sig undan ansvar: Yttrandefrihetsregleringen bygger på att en stor frihet kombineras med möjligheten att utkräva ansvar. Det framstår därför som olyckligt att en utgivare som åtalas väljer att smita undan ansvar genom att ta bort en äldre artikel som publicerats av företrädarna och därmed "slippa" en prövning i domstol.

5. Ingen kan ställas till ansvar: Med underrättelseförfarandet liksom möjligheten för en utgivare att undgå ansvar vid ett åtal mot en äldre artikel kan situationer uppstå där ingen kan hållas straffrättsligt ansvarig för tryck- och yttrandefrihetsbrott.

6. Yttrandefriheten mår bäst av att utövas i konflikt: Ansvarssystemet upplöses i en allt annan än lyckad form av "sambförstånds lösning" mellan JK och utgivaren genom underrättelseförfarandet.

Vi har inte för många utan snarare för få tryck- och yttrandefrihetsmål i Sverige.

7. JK både domare och åklagare: JK blir åklagare genom att kunna inleda förundersökning och domare genom att utfärda en underrättelse om att yttrandet "kan utgöra" ett yttrandefrihetsbrott men att utgivaren kan undgå straff genom att ta bort den.

8. Risk för aktivistisk JK: Underrättelseinstrumentet kan mycket väl komma att missbrukas av JK i framtiden för att få bort yttranden utan att behöva väcka åtal och därmed riskera ett nederlag vid en juryprövning. Det ligger en farlig frestelse i att JK med underrättelseförfarandet börjar driva fall där utsikten att få en fällande dom är svagt.

Därmed undermineras instruktionen i TF/YGL som innebär att den som är satt att döma eller på annat sätt vaka över yttrandefriheten ständigt ska ha i åtanke yttrandefrihetens betydelse för ett fritt statskick och "i tveksamma fall hellre fria än fälla".

Svenska utgivare bör tydligt markera och i praktisk handling visa att de är beredda att ta ansvar för sina publiceringar. Huvudregeln bör vara att avvisa JK:s och även enskildas underrättelser och aldrig åberopa rätten att slippa straff- och skadeståndsansvar vid ett åtal.

9. Låt artikeln ligga kvar oförändrad: Har man fattat ett övervägt beslut om publicering finns ingen anledning att ta bort eller modifiera artikeln. Genom att låta den ligga kvar orörd trots underrättelsen kan utgivaren hållas såväl straffrättsligt som skadeståndsmässigt ansvarig.

För JK respektive den enskilde återstår möjligheten att väcka åtal.

10. Avpublicera artikeln: En underrättelse från JK och framför allt från en enskild måste analyseras. Det finns självfallet artiklar som överhuvudtaget inte borde ha publicerats. Även om en artikel tas bort och utgivaren därmed blir löst från ansvar kan enskilda kräva skadestånd inom tio år från borttagandet.

11. Modifiera artikeln: Att uppdatera en text är att ta det publicistiska ansvaret på allvar istället för att ta bort den. Det kan ske genom att till exempel justera en rubrik eller ta bort ett namn eller andra identifierande uppgifter, komplettera med en rättelse eller lägga in länkar i artikeln. Därmed uppstår en ny publicering. På denna nya artikel kan underrättelseinstitutet inte tillämpas förrän om tidigast ett år.

För JK eller en enskild återstår att överväga att väcka allmänt respektive enskilt åtal istället. Åtal kan även väckas mot den ursprungliga artikeln om det inte gått mer än sex månader sedan den togs bort.

Svenska utgivare bör agera så att förfarandet förlorar sin kraft och att lagstiftaren låter denna farliga och skadliga reglering bli en fyraårig parentes i vår tryckfrihetstradition.

Det görs bästa genom att utgivarna står upp för en god publicistik. Det kan i undantagsfall innebära att en artikel avpubliceras i sin helhet oavsett om en underrättelse utfärdats eller inte. Men i de flesta fall bör en utgivare modifiera, korrigera och därmed uppdatera en publicering som visat sig ha brister i sak eller etiska svagheter.

JK Mari Heidenborg har använt underrättelseförfarandet i två ärenden. Det ena gäller Nordfront och det andra ett stort antal dagstidningar som publicerat en notis från TT om en busschaufför som felaktigt angetts ha visat porrfilm för skolbarn.

I fallet med Nordfront har JK meddelat underrättelse vad gäller 98 publiceringar på www.nordfront.se (<http://www.nordfront.se>). Merparten av dem gäller notiser, så kallade kamprapporter, från olika delar av landet om flygbladsutdelning och uppsättning av klisterlappar.

De flesta underrättelserna gäller yttranden som fällits i domstol för att ha utgjort hets mot folkgrupp. Men som utgivaren inte tog bort efter den fällande domen.

Fallet med TT-notisen är det första verkliga testet av bestämmelsen eftersom det inte finns någon fällande dom JK kan åberopa. Underrättelse har utgått till fem tidningar om borttagande. Det sker samtidigt som JK beslutat inleda förundersökning mot totalt 16 tidningar för att de publicerat TT-artikeln. Fyra tidningar fälldes av Pressens Opinionsnämnd (PON) för att ha publicerat notisen.

Beslutet att utfärda underrättelse och att inleda förundersökning i fallet med busschauffören aktualiserar också frågan när det är motiverat att det allmänna tar ställning för en part i en tvist mellan enskilda. Det måste finnas starka skäl för att det ska anses påkallat från allmän synvinkel att JK gör enskildas sak till sin och samhällets.

Det kan till exempel gälla om det gäller unga personer eller enskilda som får sin sociala tillvaro sönderslagen av en publicering. Det har varit ytterst sällsynt att JK drivit enskildas talan.

Det kan tyckas vara en överreaktion att ta strid om bussnotisen som inte på något sätt har ett samhällskritiskt innehåll och heller inte på annat sätt kan sägas representera ett starkt yttrandefrihetsintresse. Men underrättelsen i fallet med busschauffören kan ses som en försöksballong från JK. Den bör punkteras.

Fotnot. Det finns några fall där bestämmelsen inte ska eller inte kan tillämpas. Taltidningar och e-böcker som är identiska med sina tryckta förlagor och som faller in under TF:s så kallade bilageregeln, TF 1 kap. 5 – 6 §§ omfattas inte. Även om en artikel tas bort har enskilda möjlighet att väcka skadeståndstalan för förtal. Sådan talan ska riktas mot ett massmedieföretag eller ägaren till ett massmedium om utgivaren inte befinnes vara ansvarig. Krav på skadestånd måste väckas inom tio år från det att yttrandet togs bort ur databasen.

[Gratis nyhetsbrev om rättsfall och juridik från Dagens Juridik - klicka här \(http://www.dagensjuridik.se/prenumerera\)](http://www.dagensjuridik.se/prenumerera)

[red@dagensjuridik.se \(mailto:red@dagensjuridik.se\)](mailto:red@dagensjuridik.se)